

del S. XIV. En un seu poema juvenil degué escriure Eiximenis: «La custòdia és aqueixa / que donzell ha mester / per guardar si metexa: / que faça son poder / que'l cor pur e net lexe / ne hom al món vulla amer / ---», però en prosificar-ho en el *Llibre de les Dones*, en els últims anys del segle, ja devia trobar que *menester* era més bo en prosa, car ho canvià en «La terça custòdia que donzella ha *menester* per bé guardar si metexa ---» (així en el ms. A de 1423, *EntreDL* I, 186, v. 2); i també és *menester* el que posà en el *Llibre dels Àngels* (DAG.); per més que la forma antiga l'usi fins en prosa, cap al començament del *Terç*. També StVicentF admeté totes dues formes, la moderna en «si no fos per nostres peccats no ere *menester* que fos aquella passió» (*Quar.*, 267.85). En el *Consolat de Mar* trobem *mester* en les parts més antigues, però l'altra en capítols posteriors, de data més tardana: «si algú és levat almirall --- deu manar al notxer --- que ell dega manifestar tot ço que pertanga al cors de la nau, per ajudar-se de tot lo que ha *menester*» (ed. Moliné, cap. 306). I això mateix en altres textos de fi del S. XIV: «ella havia bé sos obs de menjar e de beure e de tot ço que havia *menester*», *Comtessa Fidel* (NCL XLVIII, 110).

Però J. Roig, en el llenguatge al dia, del *Spill*, desentés de tota preocupació distingida o conservadora, ja prefereix *menester* (vv. 2320, 6999), si no és que *mester* li sigui indispensable per poder encabir el mot en els seus versos curtíssims; llavors es dona cas que usi les dues variants, de carrera: «ab los diables / qui fa laurada / gran agullada / ha *menester*: / e ton *mester* / no bost' a tant», (6999-7000; *mester* 1325). Les formes *haver mester* i *ésser mester* són de molt les dominants en el català medieval: veg. Fabra que col·lecciona en la 2.ª meitat del S. XIV tres exemples d'aquesta i 18 d'aquella, en *Memòries Patxot* I, 1, 1926, p. 30.

La construcció antiga era doncs *haver menester* (o *haver mester*) sense *de*, i això és encara ben viu a les Illes, com hem vist. En el Continent avui això s'ha antiquat i es diu *haver de menester*; si bé encara ho trobem, en cançons populars dictades en les comarques centrals del cat. or., molt endins del S. XVIII: «quatre n'he *menesté*» comprovat pel vers en un romanço datable de c. als anys 1790 i recollit a les Guillerries (Tortadès, MilàF, *Romllo.*, 103.13). Però fora d'aqueix ambient de poesia tradicionalista, *haver de menester* ja estava generalitzat i és el que veiem en tots els escr. Renaix. del Princ.: NOLLER, Mar., Cor. etc.; Ruyra: «No havent-les *bagudes* mai de *menester*, no és estrany que les repugni ---» (O. C., 805b; i Pi. R. II, 37).

Així mateix és el que trobem a Mallorca: *haver de menester* diuen els segadors de Lluçmajor (BDLC XIV, 206), *haver de mester* (rondalla de l'Arx. Ll. Sal., supra). És també la construcció vulgar de la pagesia fins al cap dels Pirineus: «ço (ce) que més han de *menesté* és ---», Tor de Vall Ferrera (1932). I en el País Val., si bé allà la pronúncia vulgar, com en tots els casos, desgasta tant la *d* i tota la preposició, que sovint s'hi sent a *menestér* i pron. semblants, però el *de* hi és, per dir-ho així, en la ment dels parlants.²

En OPou notem que usa molt *és menester* per 'cal', i també alguns cops amb *tenir* «qualsevol part vivent té *menester* aliment» (*TbPu.*, 274). *Fer me(ne)ster* es troba ja en els Ss. XIV-XV: «ací lo porets acabar, on haurets atzur e ço que *mester* hi faça, mils que no aquí», 1367 (Rubí, *Doc. Cult. Mig-aval* I, n.º 224); i en JRoig: «Lo mercader, / molt poderós: / --- / ell m'afillà / e m'abillà, / com ja *mester* / --- / ell me tramés / --- / a Barcelona / ---» (*Spill*, 1325). Avui segueix viu, si bé és una construcció que se sent més a gent del Nord: «L'aventura era arriscada: / feia *menester* coratge i desinterès per a emprendre-la», Pous i Pagès (1940, *PCoromines i el seu temps*, ed. 1969, p. 20); «els va dar dret a pasturar tantes cabres com els *fes menester*, en el terme d'Oleta» em deia un pastor conflentí (Jújols, 1959).

La gènesi de les construccions *haver menester*, *ésser menester*, és ben comprensible partint del significat llatí i etimològic del mot. ESSE MINISTERIUM (*ésser menester*), es prengué en el sentit 'ésser servei', d'on 'ésser útil' i des d'aquí 'caldrà, serà necessari'; *haver menester*, paral·lelament, per dir-ho així, 'tenir hom el servei d'alg. cosa', 'prestar-li serveis' > 'caldre-li'. Eren loc. de creació paral·lela a les ja clàss. *est officii*, *opus est*, que ja en l'Ant. esdevingueren sinò. de 'caldre'.

Encara que en català modern sobretot, i ja en el medieval, ha preponderat sempre l'ús de *me(ne)ster* en les seves combinacions de locució verbal, també s'hi mantingué com a substantiu independent. Així, d'una banda, s'usà *mester* amb el significat d'«ofici», com el fr. *métier* etc., de l'ús del qual ja hem donat exemples en Lull i en docs. medievals; també en accs. més abstractes, com 'ús, funció', n'he donat ja en JRoig i Ausià, i d'altres del Cerimoniós i de JoMartorell es poden veure en *AlcM* (§§ 1, 2) i *DAG*. Així mateix la variant plena, *menester*: «Gràcies grans, / e molts infants / vos done Déu: / si res voleu / yo só tot vostre, / si bé no-u mostre; / del que sé fer, / al *menester*, / manau de mi», JRoig (*Spill*, 2320). I en docs. pagesívols: «item tres forquas y un forcat y un triapayla, un tiràs per *manaster* de la arera», inv. d'Igualada, a. 1564 (BDLC XVI, 103); doc. ross. de 1602 (veg. REBRE, RLR LXII, 284) ja amb la forma arcaica: «los rics que, retenint per a ells lo *mester* --- no permeten sia tornat pa trencat, ne --- mas dar-ho en almoyna», StVicentF (*Quar.*, 176.171).

DERIV.: *Menesterós* [1485]. *Menesteral* en el sentit primitiu d'«home que té un ofici» (oposat a *senyor*), que tot seguit apareix còrrer en *menestral*: aquell el tenim encara en un doc. ross. de 1289: «de tancar los obradors del *menesterals* en les festes» (ross., RLR IV, 508); però ja còrrer en el S. XIII: «carnicers, pescadors, muntaners, fusters, ferrés, pelicers, çapatés ne altres *menestrals* ne corredors», *Cost. Tort.* (OL., p. 67; ms. 1272, 50v.5a); en forma corresponent a *mester*, resultà *mestral, que Lull, per influència del duplicat *mestre/maestre* (contaminació natural, més que més pel fet que bons coneixedors d'un ofici reben el nom de *m(a)estre*: *mestre d'obres*, *mestre d'aixa*, *mestre de cases* etc.), escrivia convertit en